

JÓZEF M. FISZER (RED.)

UNIA EUROPEJSKA – CHINY. DZIŚ I W PRZYSZŁOŚCI

INSTYTUT STUDIÓW POLITYCZNYCH POLSKIEJ AKADEMII NAUK

WARSZAWA 2014, SS. 416

Unia Europejska i Chiny to, obok Stanów Zjednoczonych, dwa podmioty na arenie międzynarodowej, które niewątpliwie będą odgrywały kluczową rolę w XXI wieku. Państwo Środka, jak powszechnie nazywa się Chińską Republikę Ludową, dokonało niesamowitego postępu gospodarczego i technologicznego na przestrzeni ostatnich kilku dekad. Chiny przeobraziły się z ubożego państwa, tzw. trzeciego świata, we wschodzące supermocarstwo, odgrywające coraz ważniejszą i aktywniejszą rolę we współczesnym świecie. Świadczą o tym chociażby rosnące chińskie inwestycje zagraniczne, wydatki przeznaczane na rozwój potencjału wojskowego, ale także coraz częściej stosowanie *soft power*, jako sposobu na popularyzację chińskiej kultury czy kształtowanie pozytywnego wizerunku Chin na arenie międzynarodowej. Z kolei Unia Europejska, skupiająca państwa wytwarzające największą część światowego PKB, ma zasadniczy wpływ na kształt światowej gospodarki i kształtowanie globalnej koniunktury. Najbardziej rozwinięte państwa Unii Europejskiej, jak: Niemcy, Francja czy Wielka Brytania, są również jednymi z głównych inwestorów w Chinach oraz pokaźnym odbiorcą chińskiego eksportu. Przyczynia się to do coraz większego zacieśniania współpracy i tworzenia powiązań między państwami Unii Europejskiej a Chinami.

Z dużym prawdopodobieństwem można wysunąć tezę, że w XXI wieku rola wzajemnych relacji pomiędzy Chinami a Unią Europejską będzie zyskiwać na znaczeniu, zwłaszcza w kontekście tworzenia się nowego multipolarnego ładu międzynarodowego. Czy w zmieniającym się otoczeniu państwa Unii Europejskiej i Chiny będą ze sobą współpracować, czy rywalizować? Jak będzie się kształtowała wzajemna współpraca polityczna, gospodarcza

i w innych dziedzinach pomiędzy Unią Europejską a Chinami? Jaka będzie pozycja i rola Unii Europejskiej i Chin w nowym ładzie międzynarodowym? Próba odpowiedzi na powyższe pytania zawarta jest w najnowszej pracy zbiorowej wydanej przez Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk pod redakcją Józefa M. Fiszera, pt. *Unia Europejska – Chiny. Dziś i w przyszłości*.

Struktura recenzowanej tu pracy podzielona jest na cztery części odzwierciedlające problemowy charakter analizowanych w niej zagadnień. Publikację rozpoczyna wstęp Józefa M. Fiszera wprowadzający Czytelnika do zagadnień związanych ze stosunkami pomiędzy Unią Europejską a Chinami oraz prezentujący w sposób zwięzły i syntetyczny zawartość książki. W szesnastu rozdziałach Autorzy rzeczowo przedstawiają podjęte przez siebie zagadnienia i problemy.

Część pierwsza, zatytułowana *Geneza i historyczno-kulturowe przesłanki relacji między Unią Europejską a Chinami* – jak sam tytuł wskazuje – poświęcona jest historycznym i kulturowym uwarunkowaniom stosunków pomiędzy dwoma podmiotami. Otwiera ją tekst Mikołaja Kukowskiego, który analizuje drogę Chin do współpracy z Unią Europejską. Autor przedstawia w nim ewolucję wzajemnych stosunków w latach 1949–1978. Rozdział pt. *Kulturowo-psychologiczne uwarunkowania polityki Chińskiej Republiki Ludowej w stosunku do Unii Europejskiej* napisał Michał Bogusz, który trafnie zauważa, że polityka zagraniczna Chin zdeterminowana jest przez wewnętrzny konflikt pomiędzy tendencją do otwarcia się na świat zachodni a głęboko zakorzenionym w kulturze narodowej syndromem ofiary (s. 31). Dziś niezwykle trudno jest określić, która z tych tendencji ostatecznie zwycięży, ale jedno jest pewne, że rozstrzygnięcie tego konfliktu w dużym stopniu zdeterminuje w przyszłości kształt polityki chińskiej wobec Europy i innych państw świata. W tym kontekście cenne spostrzeżenia prezentuje Karolina Klecha-Tylec w tekście pt. *Chiny a regionalizm wschodnioazjatycki – implikacje dla Unii Europejskiej*. Autorka ukazuje w nim pozycję Chin w strukturze regionalizmu wschodnioazjatyckiego, zwracając słuszną uwagę, że z punktu widzenia Unii Europejskiej konieczne jest ujednolicenie unijnej strategii wobec Państwa Środka (s. 41). Mimo że rozdział poświęcony jest przede wszystkim regionalizmowi wschodnioazjatyckiemu, to Autorka trafnie zwraca w nim uwagę na fakt, że głównym problemem w relacjach Unii Europejskiej z Chinami jest brak spójnej i jednolitej polityki UE wobec Chin (s. 62). Skutkuje to tym, że Europa tylko w ograniczonym stopniu korzysta z możliwości jakie daje jej współpraca z państwami wschodnioazjatyckimi. Część pierwszą monografii zamyka rozdział Jakuba Wódki pt. *Od Tiananmen do igrzysk olimpijskich w Pekinie. Soft power jako nowy wymiar polityki zagranicznej Chin*. Autor przedstawia w nim przemiany zachodzące w chińskiej

polityce zagranicznej w ciągu ostatnich kilku dekad, a zwłaszcza nową politykę zagraniczną Chin, coraz częściej korzystającą z instrumentów *soft power*.

Część druga publikacji, zatytułowana *Unia Europejska i Chińska Republika Ludowa – partnerzy czy wrogowie?*, obejmuje cztery rozdziały. Pierwszym z nich jest obszerny tekst Krystyny Gomółki i Izabeli Borucińskiej-Dereszkiewicz pt. *Polityka Unii Europejskiej wobec Chin: w kręgu współpracy i konkurencji*. Autorki analizują założenia i uwarunkowania, a także efekty polityki Unii Europejskiej wobec Chin wskazując, że większość sfer współpracy pomiędzy Chinami a Unią Europejską, to również płaszczyzny wzajemnej rywalizacji (s. 82). Konkluzja z przeprowadzonej analizy prowadzi Autorki do wniosku, że w perspektywie długookresowej element rywalizacji będzie stopniowo się nasilał, a pozycja Chin we wzajemnych relacjach oraz na arenie międzynarodowej będzie ulegała umocnieniu. W rozdziale zatytułowanym *Unia Europejska wobec politycznego i wojskowego wzrostu pozycji międzynarodowej Chin*, Adrian Chojan słusznie zauważa, że państwa Unii Europejskiej nie mają jasno zdefiniowanej strategii wobec politycznego i wojskowego znaczenia Chin we współczesnych stosunkach międzynarodowych (s. 123). Zapewne wynika to z faktu, że Unia Europejska nie jest państwem w tradycyjnym rozumieniu, co można powiedzieć o Chińskiej Republice Ludowej. Autor – w odróżnieniu od Krystyny Gomółki i Izabelii Borucińskiej-Dereszkiewicz – twierdzi, że Unia Europejska w coraz większym stopniu przejawia chęć współpracy z Chinami kosztem rywalizacji (s. 132), jednak dotyczy to tylko sfery gospodarczej. W dziedzinie polityczno-militarnej, zdaniem Autora, w najbliższych latach nie dojdzie do zasadniczych zmian, ponieważ zarówno dla Unii Europejskiej, jak i dla Chin priorytetem będą sprawy ekonomiczne. W rozdziale siódmym Przemysław Osiewicz podnosi szczególnie istotny temat rywalizacji Chin i Unii Europejskiej na Bliskim Wschodzie, podkreślając geopolityczne, polityczne, gospodarcze oraz energetyczne znaczenie tego regionu dla obydwu graczy. Autor z dużą skrupulatnością analizuje zaangażowanie ChRL i UE w tej części świata, dochodząc do konkluzji, że w rywalizacji tej Unia Europejska nadal ma silniejszą pozycję, choć w ostatnich latach, to Chiny znacząco umocniły swoją pozycję na Bliskim Wschodzie. Ósmy rozdział, pt. *Rywalizacja sino-europejska o zasoby naturalne w rejonie Azji Środkowej i basen Morza Kaspijskiego*, autorstwa Pawła Jana Godlewskiego, to cenne studium analizujące rywalizację głównych globalnych graczy, w tym Unii Europejskiej i Chin, o surowce energetyczne w dawnych republikach ZSRR usytuowanych w basenie Morza Kaspijskiego.

Trzecia część, nosząca tytuł *Stan i perspektywy współpracy politycznej, gospodarczej i w innych dziedzinach między Unią Europejską a Chinami* skła-

da się z trzech niezwykle ciekawych rozdziałów. Otwiera ją tekst Zdzisława W. Puśleckiego zatytułowany *Intensyfikacja stosunków dwustronnych i perspektywy współpracy między Unią Europejską a Chińską Republiką Ludową*, w którym przedstawiony jest rozwój wzajemnych relacji oraz zostały nakreślone perspektywy współpracy pomiędzy Unią Europejską a Chinami. W opinii Autora wzajemna współpraca pomiędzy Unią Europejską, Chinami a Stanami Zjednoczonymi byłaby najlepszym gwarantem stabilnego i bezpiecznego rozwoju współczesnego świata (s. 208), choć w chwili obecnej wydaje się to być perspektywa dosyć odległa. Interesującą analizę partnerstwa europejsko-chińskiego w latach 2008–2011 przedstawia rozdział autorstwa Mikołaja J. Tomaszka pt. *Unia Europejska – Chiny: partnerzy na czas kryzysu?* Światowy kryzys finansowy i ekonomiczny doprowadził do przewartościowania relacji pomiędzy Unią Europejską a Chinami (s. 221). Na znaczeniu zyskały aspekty ekonomiczne, kosztem innych obszarów, np. ochrony praw człowieka. Autor trafnie zauważa, że w sytuacji braku jednego stanowiska Unii Europejskiej w dialogu z Chinami, na znaczeniu zyskują bilateralne stosunki, w których prym wiodą Niemcy oraz Francja. Ostatni rozdział tej części monografii to tekst Łukasza Gacka zatytułowany *Rozwój zielonej energii w Chinach. Perspektywy współpracy z Unią Europejską*. Został w nim przedstawiony rozwój sektora zielonej energii w Chinach oraz ewolucja współpracy pomiędzy Chinami a Unią Europejską w zakresie promowania zielonej energii. Jest to niewątpliwie obiecujący obszar współpracy pomiędzy obydwojema podmiotami, gdzie każda ze stron może osiągnąć wymierne korzyści. Państwa Unii Europejskiej dysponują zaawansowanymi technologiami w tej dziedzinie, natomiast ChRL zainteresowana jest zwiększeniem swojej efektywności energetycznej.

Czwarta część monografii pt. *Unia Europejska i Chiny w nowym ładzie międzynarodowym* składa się z pięciu rozdziałów i jest poświęcona roli Unii Europejskiej i Chin w tworzeniu nowego ładu międzynarodowego. Otwiera ją tekst Józefa M. Fiszera, pt. *Rola Chińskiej Republiki Ludowej w procesie kształtowania się nowego ładu międzynarodowego*. Autor zwraca uwagę na kluczową rolę ChRL (obok Unii Europejskiej i Stanów Zjednoczonych) w tworzeniu nowego ładu światowego oraz coraz silniejszą pozycję Państwa Środka na arenie międzynarodowej. Kolejny rozdział autorstwa Rafała Kwiecińskiego zatytułowany jest *Zmiana w systemie międzynarodowym a pozycja Chińskiej Republiki Ludowej na początku XXI wieku*. Koresponduje on z tekstem Józefa M. Fiszera i stanowi interesującą analizę wzrostu potencjału mocarstwowego Chin. Państwo to, zdaniem Autora, urasta dziś do rangi konkurenta USA (s. 297). W podobnym duchu wypowiada się Tomasz Paszewski w kolejnym tekście pt. *Unia Europejska i Chiny w nowym ładzie światowym*. Autor próbuje

określić przyszłą rolę i pozycję Unii Europejskiej oraz Chin w nowym ładzie międzynarodowym. Przy czym zwraca również uwagę, że Chiny, w odróżnieniu od Unii Europejskiej, prowadzą konsekwentną i długofalową politykę rozbudowy swojego potencjału. Państwa Unii Europejskiej natomiast w niewielkim tylko stopniu wykorzystują swój potencjał ekonomiczny do wspierania zewnętrznych interesów Unii (s. 316). Przedostatni rozdział monografii, napisany przez Tomasza Grzegorza Grosse, pokazuje na wybranych przykładach relacje geoeconomiczne pomiędzy Unią Europejską a Chinami, zaś ostatni rozdział autorstwa Anny Czarczyńskiej analizuje europejskie aspiracje globalnej polityki klimatycznej wobec Chin i przedstawia ich konsekwencje. Autorka trafnie zauważa, że chiński model wcielania polityki klimatycznej jest bardzo pragmatyczny oraz, że Chiny stają się w coraz większym stopniu konkurentem Europy w zakresie proklimatycznych technologii.

Recenzowana praca zbiorowa to obszerne dzieło ukazujące stan obecny i perspektywy rozwoju wzajemnych relacji pomiędzy Unią Europejską a Chinami w świetle powstającego nowego wielobiegunowego ładu międzynarodowego. Autorzy podjęli się w nim ambitnego zadania określenia roli i pozycji obydwu podmiotów na arenie międzynarodowej. Wykazali się przy tym naukową rzetelnością i obiektywnością. Mimo że publikacja nie wyczerpuje wszystkich wątków i tematów (co nie sposób uczynić na łamach jednej książki), to stanowi cenne źródło wiedzy o współczesnych stosunkach europejsko-chińskich. Jej atutem jest niewątpliwie jasny i przystępny język, który czyni lekturę łatwo zrozumiałą nie tylko dla wybranego grona specjalistów, ale także dla wszystkich osób zainteresowanych problematyką nowego ładu międzynarodowego oraz rolą Unii Europejskiej i Chin we współczesnym świecie.

Z całą odpowiedzialnością pracę tę można polecić wykładowcom, studentom oraz osobom, których ciekawia współczesne stosunki Unii Europejskiej z Chinami. W opinii recenzenta publikację cechuje wysoki poziom merytoryczny. Jest ona cennym wkładem w badania nad Unią Europejską i Chinami oraz nowym ładem międzynarodowym.

Martin Dahl